Magiczny Kraków

# Synagoga Izaaka na Kazimierzu

2022-01-21

**W kolejnym odcinku cyklu #krakowheritage zapraszamy na Kazimierz do okazałego budynku synagogi Izaaka. Bogata i burzliwa historia bożnicy, odzwierciedlająca losy Krakowa i Kazimierza, sięga pierwszej połowy XVII wieku – została uroczyście otwarta w 1644 roku.**

Usytuowana na krakowskim Kazimierzu synagoga Izaaka jest wpisana do rejestru zabytków pod nr A-32. Jedna z okazalszych krakowskich bożnic została wybudowana z inicjatywy Izaaka Jakubowicza (właśc. Ajzyka Jekelesa) na prośbę jego żony Brajndli, która w ten sposób chciała podziękować za powodzenie i szczęście swojej rodziny.

## Sprzeciw wobec budowy

Budowę opóźniał sprzeciw prepozyta klasztoru kanoników regularnych laterańskich przy kościele Bożego Ciała − księdza Marcina Kłoczyńskiego. Twierdził on, że bożnica będzie znajdowała się blisko chrześcijańskich domów i może się zdarzyć, iż kapłani niosąc wiatyk, przejdą koło synagogi. Według niego byłoby to wielce niestosowne. Jakubowicz w końcu jednak zdołał przekonać do swoich racji biskupa krakowskiego Jakuba Zadzika i w 1644 roku nastąpiło uroczyste otwarcie bożnicy. Jej budowniczym był włoski architekt Giovanni Trevano.

W 1656 roku, podczas potopu szwedzkiego, synagogę obrabowano, a w trakcie zarazy z 1679 roku jej opiekunowie uciekli, zabierając ze sobą cenne wyposażenie. Przekazali je do synagogi w Opatowie, skąd już nie wróciło w całości.

Pierwszą niewielką przebudowę obiektu przeprowadzono w XIX wieku, przenosząc główne wejście z elewacji południowej na zachodnią. W 1924 roku przed wejściem dobudowano dwubiegowe schody z balustradami i centralnym gankiem arkadowym przeznaczonym dla kobiet. Zaprojektował je Zygmunt Prokesza. Do 1939 roku przed synagogą znajdował się obszerny plac, na którym odbywało się targowisko rybne.

## Wojenne zniszczenia

Podczas II wojny światowej hitlerowcy doprowadzili do znacznej dewastacji wnętrza synagogi oraz przepadku jej cennego wyposażenia, w tym kutej altanowej bimy (podwyższone miejsce, z którego odczytywana jest Tora oraz księgi prorockie i prowadzone są modlitwy), która stała w centralnej części budynku. 5 grudnia 1939 roku hitlerowcy nakazali urzędnikowi Gminy Żydowskiej Maksymilianowi Redlichowi spalić zwoje Tory. Redlich odmówił, za co został rozstrzelany przed wejściem do bożnicy.

Kilka miesięcy później w synagodze urządzono pracownię teatralną, a w latach 1943-1944 jako malarz dekoracji pracował tu Tadeusz Kantor.

## Powojenna historia

Po zakończeniu wojny przez pewien czas w synagodze mieściły się magazyny miejskie. W 1946 roku zniszczoną bożnicę planowano przebudować na świątynię Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego. Plany te nie powiodły się ze względu na protesty Kongregacji Wyznania

Mojżeszowego w Krakowie, która starała się odzyskać synagogę.

W połowie XX wieku budynek przejął Związek Polskich Artystów Plastyków, który wyremontował obiekt i urządził w nim pracownię rzeźbiarską. Pracownia znajdowała się tu do 1969 roku. Opuszczona synagoga stopniowo popadła w ruinę. W 1981 roku wybuchł pożar, który spustoszył jej wnętrze.

W 1989 roku bóżnica została zwrócona krakowskiej Gminie Żydowskiej. W 1992 roku nad głównym wejściem dobudowane zostały dwubiegowe schody z balustradami i centralnym gankiem arkadowym przeznaczonym dla kobiet. Pierwotnie w ich miejscu znajdowała się drewniana, zadaszona klatka schodowa. Wejście to oddziela od ulicy niewielki dziedziniec z ogródkiem.

## Cenna architektura

Główna sala modlitewna synagogi o wymiarach 12 m na 16,9 m, mająca 14 metrów wysokości, jest przykryta sklepieniem kolebkowym z lunetami o bogatej geometrycznej dekoracji stiukowej złożonej z profilowanych listew. W zachodniej części znajduje się prostokątny przedsionek, nad którym na piętrze umiejscowiona jest empora (element architektoniczny najczęściej o charakterze antresoli), w której dawniej znajdował się babiniec, czyli wydzielona część przeznaczona dla kobiet. Od głównej sali oddziela ją pięć arkad renesansowych z ustawionymi na balustradzie toskańskimi kolumnami. Empora nawiązuje do krużganków renesansowych i jest jednym z najokazalszych zastosowań tego typu w architekturze synagogalnej.

Na ścianach sali głównej i babińca, znajduje się obszerny kompleks polichromii w postaci tekstów liturgicznych w ozdobnych obramieniach. Większość z nich odkryto podczas prac restauracyjnych prowadzonych w latach 90. XX wieku. W inskrypcji fundacyjnej umiejscowionej w sali głównej na ścianie południowej znajduje się chronogram 426 wskazujący na 1665 lub 1666 rok. Na pozostałych ścianach najstarsze inskrypcje pochodzą z XVII i XVIII wieku.

W centrum ściany wschodniej znajduje się zrekonstruowany w latach 1994-1995 wczesnobarokowy Aron ha-kodesz (szafa ołtarzowa w postaci ozdobnej drewnianej skrzynki służąca do przechowywania zwojów Tory), zwieńczony wypukłymi tablicami Dekalogu. Dawniej arka poprzedzona była kamiennymi schodami zamkniętymi bogato zdobioną, metalową bramką. Na środku znajdowała się kuta bima w kształcie baldachimu, będąca kopią bimy z Synagogi Starej (znajdującej się przy ul. Szerokiej). Fundamenty obu tych elementów zostały w synagodze specjalnie zaznaczone. Na południowej ścianie budynku zachowało się dawne, główne wejście, które ujęte jest w kamienny portal, zwany fortecznym.

Obecnie synagoga jest dostępna tylko z zewnątrz (wejście do środka nie jest możliwe). Z uwagi na duży stopień zawilgocenia ścian i destrukcji murów synagogi, a co za tym idzie bardzo duże koszty remontu, podjęte przez Gminę Żydowską przedsięwzięcie przywrócenia obiektu do należnego stanu technicznego i estetycznego zostało rozłożone na etapy. Pierwsze etapy związane z osuszeniem murów i izolacją oraz z remontem konserwatorskim elewacji wykonano w 2019 i 2021 roku. Planowane jest kontynuowanie prac. Dotychczasowe dofinansowanie z budżetu miasta remontu i prac konserwatorskich wyniosło łącznie 300 tys. zł i stanowiło ponad 65 proc. poniesionych kosztów.

Magiczny Kraków

*Opis przygotowano w oparciu o dostępne źródła historyczne i Gminy Żydowskiej oraz rys historyczny zawarty w programach prac konserwatorskich.*

---

W cyklu #krakowheritage, którego wszystkie odcinki można znaleźć **tutaj**, prezentujemy krakowskie zabytki odnowione przy wsparciu miasta. Zachęcamy do spacerów szlakiem krakowskich renowacji i poznawania lub okrywania na nowo najpiękniejszych obiektów, a także oznaczania ich hasztagiem #krakowheritage – wspólnie pokażmy, że jesteśmy dumni z efektów opieki nad zabytkami naszego miasta.